

Samspelet mellan finans- och penningpolitik: Principer och svenska erfarenheter¹

Anna Seim

Nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet

Oslo, 5 juni 2023

---

¹I huvudsak baserat på Calmfors, L., Hassler, J. och A. Seim (2022), *Samspel för stabilitet - en ESO-rapport om rollfördelningen mellan finans- och penningpolitik*.

Inledning

- Samspelet mellan finans- och penningpolitik centralt för en effektiv stabiliseringspolitik.
- *Conventional wisdom*:
  - Penningpolitiken bör ha huvudansvaret för att stabilisera ekonomin.
  - Automatiska stabilisatorer ska tillåtas verka.
  - Diskretionär (aktiv) finanspolitik bör användas med försiktighet.

Utvecklingen de senaste 15 åren

- Fallande neutrala realräntor.
- Stora negativa störningar: GFC 2008-10, pandemin 2020-21.
- Styrräntor begränsade av den nedre ränterestriktionen.
- Många centralbanker har gjort stora tillgångsköp (QE).
- I nuläget helt annan problematik: stagflation.
- **Behöver ramverken för den ekonomiska politiken förändras?**

Disposition

1. De svenska ekonomisk-politiska ramverken
2. Hur kan finans- och penningpolitik stabilisera ekonomin?
3. Vad säger forskningen om effekterna av finans- och penningpolitik?
4. Hur har finans- och penningpolitiken bedrivits i Sverige?
5. Riktlinjer för samspelet mellan finans- och penningpolitiken

1. De svenska ekonomisk-politiska ramverken

1. De svenska ekonomisk-politiska ramverken

- Penningpolitiken:
  - Flexibelt inflationsmål på 2 procent (KPIF).
  - Riksbanken lyder under Riksdagen.
  - Dubbelt instruktionsförbud för att värna självständigheten.
- Finanspolitiken:
  - Överskottsmål på 1/3 procent av BNP över en konjunkturcykel.
  - Skuldankare på 35 procent av BNP.
  - Utgiftstak.
  - Budgetprocess.
  - Kommunalt balanskrav.
  - Finanspolitiska rådet.
  - EU:s finanspolitiska regler.
- Finansiell stabilitet:
  - Finansinspektionen ansvarig.
  - Riksgäldskontoret resolutionsmyndighet.
- Diskussioner i Finansiella stabilitetsrådet, där representanter för de tre myndigheterna och regeringen medverkar.

2. Hur kan finans- och penningpolitik stabilisera ekonomin?

2. Hur kan finans- och penningpolitik stabilisera ekonomin?

- Vad ska stabiliseras?
  - BNP-gap: skillnad mellan faktisk och potentiell BNP.
- Vad är finanspolitik?
  - Politik som förändrar den offentliga sektorns utgifter eller intäkter.
- Vad är penningpolitik?
  - Alla åtgärder som centralbanken har mandat att vidta.

3. Vad säger forskningen om effekterna av finans- och penningpolitik?

3. Vad säger forskningen om effekterna av finans- och penningpolitik?

- Finanspolitik:
  - Diskretionära åtgärder.
  - Automatiska stabilisatorer.
- Penningpolitik:
  - Styrränteförändringar.
  - Icke-konventionella åtgärder: negativa styrräntor, framåtblickande vägledning (*forward guidance*), kvantitativa lättnader (*quantitative easing*, QE)

Diskretionär finanspolitik

- Aktiva beslut om skattesatser och offentliga utgifter.
- Finanspolitiska multiplikatorer: kvoten mellan förändringen i BNP och förändringen i den variabel som orsakade den.
- För offentlig konsumtion multiplikatorer i spannet 0,6-1 för industrialiserade länder, något högre i Sverige.
- Effekterna av ökad offentlig konsumtion större vid den nedre ränterestriktionen.
- Större effekter av offentlig konsumtion och offentliga investeringar än av skatteförändringar i Sverige.
- Skatteförändringar får mest effekt om de riktas mot *hand-to-mouth* konsumenter.

Automatiska stabilisatorer

- Kräver inga aktiva beslut.
- Påverkar statens finansiella sparande över konjunkturcykeln eftersom skatteintäkter och vissa utgifter beror på aktivitetsnivån.
- Budgetelasticiteten: mäter hur många procentenheter den offentliga sektorns finansiella sparande som andel av BNP förändras när BNP-gapet ökar med en procentenhet.
- Har försvagats över tid i Sverige: från 0,55 1998 till 0,47 2019.
- Ännu svagare om hänsyn tas till det kommunala balanskravet.
- Förstärks om hänsyn tas till halvautomatiska stabilisatorer, t ex utgifter för arbetsmarknadsprogram.
- Stabiliserar inte ekonomin vid utbudsstörningar.

Styrränteförändringar

- Påverkar aktivitetsnivå och inflation genom olika transmissionsmekanismer:
  - Räntekanalerna (*interest-rate channel*).
  - Kassaflödeskanalen (*cash-flow channel*).
  - Nuvärdeskanalen (*present-value channel*).
  - Växelkurskanalen (*exchange-rate channel*).
- Svårt mäta effekter empiriskt och resultaten varierar beroende på metod.
- En höjning av styrräntan med 1 procentenhet i Riksbankens modell MAJA:
  - Minskar BNP med som mest 0,7 procent efter ett och ett halvt år.
  - Minskar inflationen med 0,2 procentenheter i årstakt efter ett år.

Kvantitativa lättnader

- Främst köp av statsobligationer på sekundärmarknaden, men även säkerställda obligationer och företagsobligationer.
- Bankernas reserver i centralbanken ökar.
- Studier tyder på att QE hållit nere de långa räntorna, vissa studier finner effekter på aktivitetsnivå och inflation men dessa är mer osäkra.
- Nyttan av QE störst i kristider.
- Icke-avsedda effekter av QE:
  - Högre tillgångspriser.
  - Sämre likviditet på obligationsmarknaden.
  - Löptidsomvandling för den konsoliderade statens upplåning.
  - Ränterisk för centralbanken.

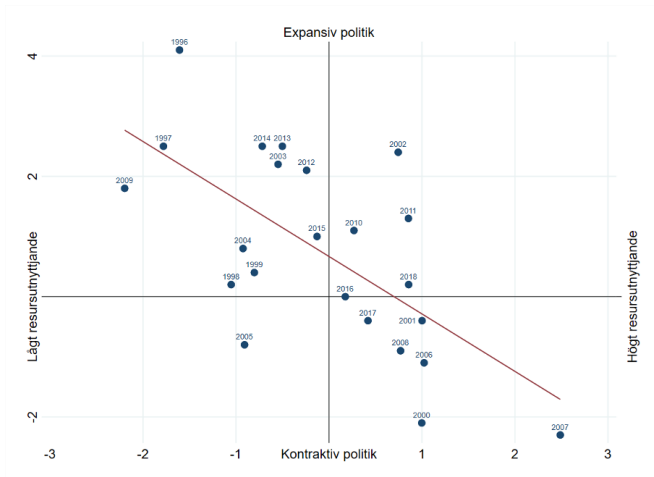
4. Hur har finans- och penningpolitiken bedrivits i Sverige?

4. Hur har finans- och penningpolitiken bedrivits i Sverige?

- Kontracyklisk politik: expansiv vid lågt resursutnyttjande, restriktiv vid högt.
- Procyklisk politik: expansiv vid högt resursutnyttjande, restriktiv vid lågt.
- Acyklisk politik: inget samband.
- Mått på finanspolitiken 1: överskottsmålet minus det finansiella sparandet (inkluderar de automatiska stabilisatorerna).
- Mått på finanspolitiken 2: överskottsmålet minus det strukturella finansiella sparandet (rensat för de automatiska stabilisatorerna, mäter aktiv finanspolitik).
- Mått på penningpolitiken: neutral realränta minus real styrränta.
- Positiva värden indikerar expansiv politik.

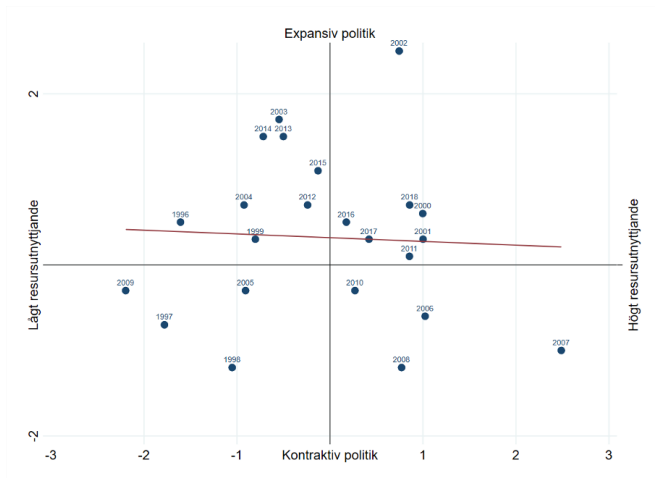

Finansiellt sparande och resursutnyttjande 1996–2018

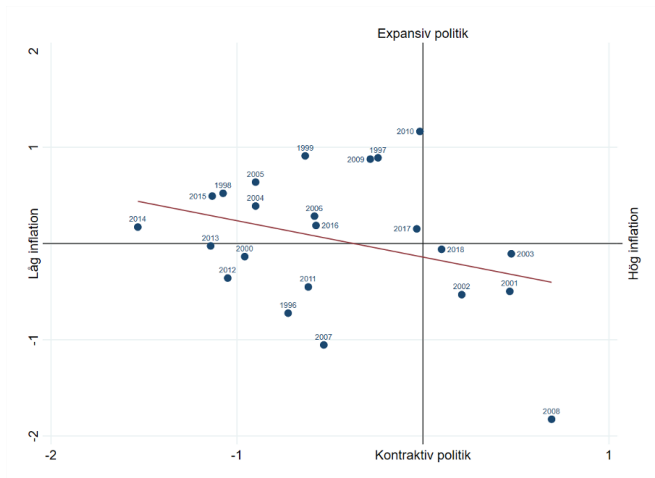
Anm: X-axeln visar BNP-gapet enligt Armelius med flera (2018). Y-axeln visar skillnaden mellan överskottsmålet och det finansiella sparandet. Linjen visar det skattade linjära sambandet.

Strukturellt finansiellt sparande och resursutnyttjande 1996–2018

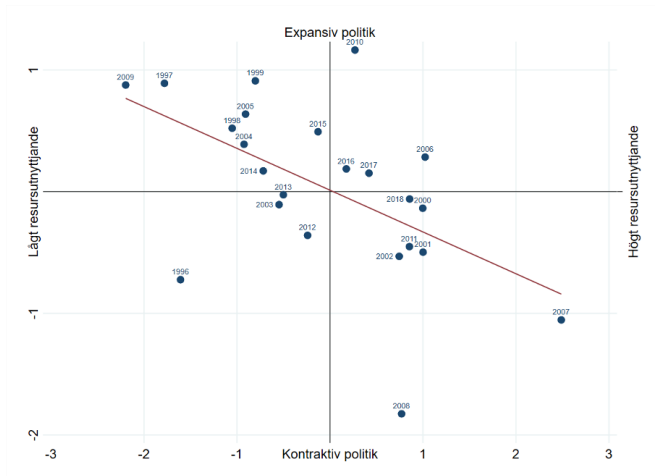
Anm: X-axeln visar BNP-gapet enligt Armelius med flera (2018). Y-axeln visar skillnaden mellan överskottsmålet och det strukturella finansiella sparandet. Linjen visar det skattade linjära sambandet.

Real styrrenta och avvikelse från inflationsmålet 1996–2018

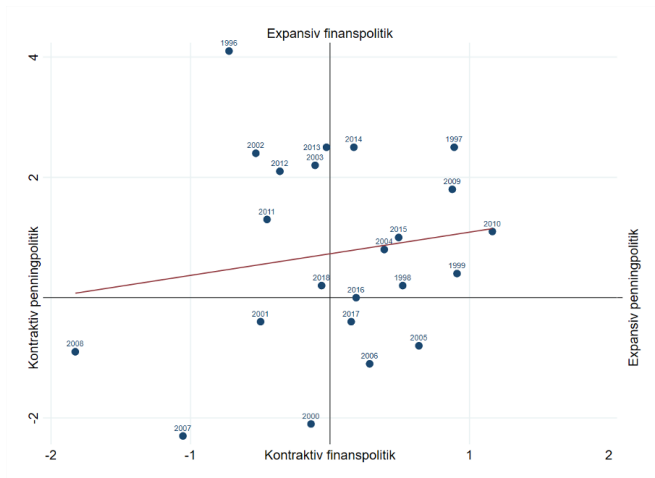
Anm.: X-axeln visar skillnaden mellan inflationsmålet och inflationen. Y-axeln visar skillnaden mellan den neutrala realräntan och den reala styrrentan när dessa baseras på Armelius med flera (2018). Linjen visar det skattade linjära sambandet.

Real styrränta och resursutnyttjande 1996–2018

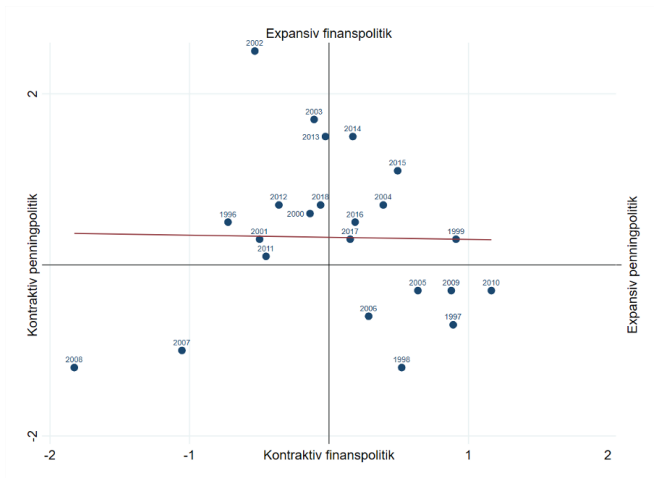
Anm.: X-axeln visar BNP-gapet enligt Armelius med flera (2018). Y-axeln visar skillnaden mellan den neutrala realräntan och den reala styrräntan när de senare baseras på samma källa. Linjen visar det skattade linjära sambandet.

Finansiellt sparande och avvikelse från den neutrala räntan 1996–2018

Anm: X-axeln visar skillnaden mellan den neutrala realräntan och den reala styrräntan när realräntan när dessa baseras på Armelius med flera (2018). Y-axeln visar skillnaden mellan överskotts målet och det finansiella sparandet. Linjen visar det skattade linjära sambandet.

Strukturellt finansiellt sparande och avvikelse från den neutrala räntan 1996–2018

Anm: X-axeln visar skillnaden mellan den neutrala realräntan och den reala styrräntan när realräntan när dessa baseras på Armelius med flera (2018). Y-axeln visar skillnaden mellan överskottsmalet och det strukturella finansiella sparandet. Linjen visar det skattade linjära sambandet.

Huvudresultat

- Resultaten konsistenta med kontracyklisk finanspolitik när de automatiska stabilisatorerna tas med i beräkningarna.
- Har den *aktiva* finanspolitiken varit kontracyklisk?
  - Inget stöd för det i denna studie.
  - I Finanspolitiska rådet (2023) finner vi belägg även för kontracyklisk aktiv finanspolitik när vi korrigerar för finanspolitikens effekt på BNP-gapet.
- I rapporten visar vi att penningpolitiken bara är kontracyklisk med avseende på inflationsmålsavvikelser *ex ante*.
- Finans- och penningpolitik överlag *kongruenta*.

5. Riktlinjer för samspelet mellan finans- och penningpolitiken

5. Riktlinjer för samspelet mellan finans- och penningpolitiken

- Idag saknas tydliga riktlinjer för samspelet mellan finans- och penningpolitik i Sverige.
- Rimligt med stabilisering genom penningpolitik och finanspolitikens automatiska stabilisatorer vid normala konjunkturvariationer (*conventional wisdom*).
- Viktigt ta höjd för fortsatt låga realräntor och liten fallhöjd för nominalräntorna.
- Tekniskt möjligt med mer negativa styrräntor men legitimitetsproblem.

5. Riktlinjer för samspelet mellan finans- och penningpolitiken forts.

- Skäl vara skeptisk mot omfattande värdepappersköp av centralbanken:
  - Osäkra effekter på efterfrågan.
  - Ränterisker.
  - Statsskuldpolitiken tas över av opolitiska tjänstemän.
  - Riksbanken ingriper i kredit- och resursfördelningen.
- Två sätt att hantera problematiken:
  - I. Ge finanspolitiken en större stabiliseringspolitisk roll.
  - II. Vidga utrymmet för räntepolitiken.

I. En större roll för finanspolitiken

- Förstärk de automatiska stabilisatorerna:
  - Automatiska kontracykliska variationer i statsbidragen till kommuner och regioner.
  - Konjunkturberoende arbetslöshetsförsäkring.
- Men också behov av mer av diskretionär finanspolitik för att stabilisera konjunkturen
  - Finanspolitiken bör understödja penningpolitiken för att den inte ska bli alltför extrem vid stora konjunktursvängningar.
  - Också vid stora avvikelser från inflationsmålet.

Behov av spärrar mot överdriven diskretionär finanspolitik

- Normförskjuning mot överdriven mikro stabilisering av ekonomin efter pandemin.
- Behov av att skapa spärrar mot fel- och överanvändning av diskretionär finanspolitik.
- Förstärkt roll för Finanspolitiska rådet:
  - Rekommendationer i förväg.
  - Samspelet mellan finans- och penningpolitik.
- Tydligare kommunikation från Riksbanken om *när* penningpolitiken behöver understöd av finanspolitiken.

II. Vidga utrymmet för räntepolitiken i lågkonjunkturer

- Höjning av inflationsmålet på sikt: 3 procent?
- Potentiell vinst större än potentiell förlust ifall det skulle visa sig onödigt
- Felaktigt argument att ett enskilt land inte kan höja sitt inflationsmål något. Svag deprecieringstrend är *peanuts* i förhållande till de stora växelkursrörelser som ständigt sker.
- En höjning kan inte ske nu - inflationen måste först komma ner.

Slutsatser och avvägningar

- Litet behov av förändringar om:
  - Man ser det som oproblematiskt med kraftigt negativa räntor eller stora balansräkningsoperationer.
  - Man bedömer sannolikheten för fortsatt låga neutrala realräntor som mycket liten.
- Om vi tror på fortsatt låga neutrala realräntor och vill undvika QE och/eller negativa räntor:
  - Litet behov av högre inflationsmål eller spärrar mot felaktig finanspolitik om man ser riskerna med diskretionär finanspolitik som små.
  - Litet behov av mer aktivistisk finanspolitik med högre inflationsmål.